

4. Литвинова С.Г. Організація навчання вчителів інформаційно-комунікаційним технологіям / С.Г. Литвинова // Инновационные технологии в образовании : материалы III Международной научно-практической конференции. – Симферополь, 2006. – С. 38–44.

5. Программное обеспечение подготовки педагога профильной школы / [отв. ред. С.В. Кривых, А.А. Макаренко, В.И. Подобед]. – СПб. : ГНУ “ИОВРАО”, 2004. – 88 с.

6. Прокопенко І.Ф. Інформаційне суспільство і освіта / І.Ф. Прокопенко // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2003. – № 1. – С. 17.

АНІСИМОВА А.О.

МОДУЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК ГОВОРІННЯ НА АУДИТОРНИХ ЗАНЯТТЯХ З ПРАКТИКИ УСНОГО ТА ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ (НІМЕЦЬКА МОВА ЯК ДРУГА ІНОЗЕМНА ПІСЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ)

Навчання другої іноземної мови (ІМ2) у мовному вищому навчальному закладі (МВНЗ) спирається на вихідні теоретичні положення, вимоги та загальні закономірності, врахування яких є необхідним для підвищення ефективності навчального процесу. Однією з таких вимог, що висувуються до організації навчального процесу з ІМ2, є планування занять за кредитно-модульною системою.

Мета статті – описати модульну організацію процесу формування граматичних навичок говоріння на прикладі аудиторних занять з практики усного та писемного мовлення (німецька мова (НМ) як ІМ2).

Спираючись на психолінгвістичні особливості оволодіння ІМ2 (І.С. Алексеева, М.В. Баришніков, Р.Ю. Барсук, Е.М. Верещагін, І.О. Зимня, Н.В. Імедадзе, І.І. Кітроська, Л.Н. Ковиліна, О.М. Леонт'єв, О.О. Леонт'єв, Р.К. Мін'яр-Белоручев, В.Ю. Розенцвейг, С.Л. Рубінштейн, В.Н. Ярцева та ін.) та дидактико-методичні передумови формування граматичних навичок говоріння (І.Л. Бім, Н.Д. Гальскова, Б.А. Лапідус, А.С. Маркосян, С.Ю. Ніколаєва, Г.В. Рогова, С.Ф. Шатілов, А.Н. Щукін, А.В. Щепілова та ін.), охарактеризуємо особливості навчального процесу на основі розробленої нами підсистеми вправ. Із цією метою вдамося до такого методу дослідження, як моделювання, що полягає в побудові, аналізі та оптимізації моделей як штучно створеного образу конкретного предмета, приладу, процесу, явища і, насамкінець, будь-якої системи. У процесі моделювання модель як “образ, відображення” взаємодіє “нібито із чотирма “учасниками”: суб'єктом – ініціатором моделювання і/або користувачем його результатів; “об'єктом-оригіналом – предметом моделювання, тобто тією системою,

яку хоче створити і/або використати надалі “суб’єкт”; “середовищем, у якому знаходяться і з яким взаємодіють усі учасники” [3, с. 271].

Охарактеризуємо освітнє середовище, в якому функціонуватиме модель організації формування граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2 у майбутніх перекладачів. Освітнє середовище при вивченні іноземної мови ми будемо розуміти, за Н.А. Спічко, як “систему умов, яка створюється з метою досягнення конкретного рівня іншомовної комунікативної компетенції і яка містить передумови для особистісного розвитку тих, хто навчається, зумовлені соціальним та просторово-предметним оточенням, засобами, які використовуються в навчально-виховному процесі, а також прийомами та технологіями навчання” [4, с. 47].

Обґрунтування моделі формування граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2 у МВНЗ здійснюємо за такими параметрами: 1) суб’єкти навчання; 2) ступінь навчання; 3) навчальна дисципліна, у межах якої побудована модель; 4) очікуваний результат навчання; 5) реалізація розробленої моделі в кредитно-модульній системі навчання.

Суб’єктами навчання є студенти МВНЗ, які здійснюють фахову підготовку за напрямом 6.020303 “Філологія (англійська та німецька мови)”, і здобувають кваліфікацію “Перекладач англійської й німецької мов”.

Розроблена нами модель стосується студентів II курсу, які вивчають НМ як ІМ2 після англійської мови (АМ) перший рік.

Ознайомлення з граматичними явищами та формування граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2 відбувається інтегровано в межах дисципліни “Практика усного та писемного мовлення”, в якій граматичний матеріал розподіляється за розмовними темами. Інтегрованість забезпечує взаємопов’язане навчання граматики та лексики й формування граматичних навичок говоріння у взаємодії з іншими видами мовленнєвої діяльності, а також дає змогу поєднувати роботу над засобами мови з екстралінгвістичною інформацією, передбаченою змістом навчання.

Очікуваним результатом навчання за моделлю є володіння майбутніми перекладачами стійкими до дії інтерференції граматичними навичками говоріння НМ як ІМ2.

Формування граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2 у майбутніх перекладачів у ВНЗ відбувається в умовах кредитно-модульної системи.

Кредитно-модульна система являє собою модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні двох складових – модульної технології навчання та кредитів (залікових одиниць) – та охоплює зміст, форми й засоби навчального процесу, форми контролю якості знань та вмінь і навчальної діяльності студента в процесі аудиторної та самостійної роботи [1, с. 20]. Дамо визначення ключових у цьому контексті понять, а саме: модуль, змістовий модуль, заліковий кредит.

Модуль визначається в науковій літературі як “основний засіб модульного навчання, який є завершеним блоком інформації, а також містить

цільову програму дій, методичне керівництво і технологічні рішення, які забезпечують досягнення поставлених дидактичних цілей” [6, с. 95]. Змістовий модуль утворюється системою навчальних елементів, що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об’єктові [2].

Заліковий кредит є одиницею виміру повного навчального навантаження студента, необхідного для засвоєння змістових модулів [5, с. 135]. Ціна кредиту за шкалою ECTS становить 36 академічних годин, які розподіляються на аудиторну та самостійну роботу студента.

Загальне навантаження студентів на II курсі складається з аудиторної роботи, на яку відводиться 232 навчальні години (110 годин у першому та 122 години у другому семестрах) та самостійної роботи, яка охоплює 164 навчальні години (88 годин у першому та 76 годин у другому семестрах). За рік студент має скласти 11 залікових кредитів, з них 5,5 кредитів – у першому семестрі, 5,5 кредитів – у другому. Видом підсумкового контролю в першому семестрі є залік, у другому семестрі – іспит. Кожен семестр складається з 2 модулів.

Укладена нами підсистема вправ охоплює такі граматичні явища, як Personalpronomen, Modalverben, Reflexivverben, Perfekt, Dativ- und Akkusativpräpositionen, Präteritum, Genetivpräpositionen у межах вступно-фонетичного курсу та таких розмовних тем, як “Der Arbeitstag”, “Die Wohnung”, “Die Jahreszeiten”, які становлять зміст першого та другого модулів.

Продемонструємо розподіл годин з урахуванням моделі формування граматичних навичок говоріння на прикладі змістового модуля “Der Arbeitstag”. На навчання за цим змістовим модулем відводиться 22 години (20 годин – практичні заняття, 2 години – модульна контрольна робота). Отже, формування граматичних навичок говоріння у межах названого змістового модуля займатиме приблизно 6,5 (20:3) годин аудиторної роботи.

За робочою програмою в межах змістового модуля “Der Arbeitstag” передбачено формування граматичних навичок говоріння за темою “Reflexivverben”. З огляду на складність граматичного аспекту мовної системи НМ цілеспрямоване виконання вправ, націлених на формування граматичних навичок говоріння на першому році навчання НМ як ІМ2, здійснюється на кожному занятті, що дає змогу зміцнювати вже набуті граматичні навички й формувати нові. Зміст роботи над формуванням граматичних навичок говоріння визначатиметься етапами формування граматичної навички.

Зміст орієнтовно-підготовчого етапу з формування граматичних навичок реалізується, як правило, на першому занятті з практики усного та писемного мовлення. На цьому занятті відбувається ознайомлення студентів з новим граматичним матеріалом. Пред’явлення нового граматичного матеріалу відбувається в мовленнєвих зразках / у зв’язному ситуативному контексті (у формі діалогу або тексту-полілогу) для того, щоб студенти могли бачити, яку форму, значення та функцію має нове граматичне явище в

мовленні. Студентам пропонується спочатку прочитати та знайти в тексті дієслова, які, на їхню думку, можуть бути зворотними та підкреслити їх. Для цього викладач пропонує таке завдання: Lesen Sie die Sätze. Finden Sie die Formen der Verben, die für Sie unbekannt sind. Nennen Sie diese Verben und unterstreichen Sie sie.

Після читання та виконання завдання студентам пропонується за допомогою евристичної бесіди, тобто послідовно розташованих запитань, порівняти форму, значення й функцію нового граматичного явища в ІМ2 (НМ) та в першій іноземній мові (ІМ1 – АМ). Наведемо приклад таких запитань: Sehen Sie auf die fettgedruckten Verben in den Sätzen.

1. Welche Verben sind das?
2. Gibt es auch Reflexivverben in der englischen Sprache?
3. Können Sie die englischen Äquivalente zu den deutschen Verben finden. Sind sie alle auch Reflexivverben? Übersetzen Sie sie.
4. Wie konjugiert man die englischen Reflexivverben?
5. Finden Sie die Sätze mit der geraden und invertierten Wortfolge, in denen die Reflexivverben sind. Was haben Sie bemerkt?
6. Was soll man wissen, um richtig die Reflexivverben beim Gespräch zu gebrauchen? Benutzen Sie Ihre Kenntnisse in der englischen Sprache.

Використання евристичної бесіди при ознайомленні з новим граматичним явищем дає студентам змогу, спираючись на їхній лінгвістичний досвід та знання з граматики в ІМ1, самостійно формулювати правило. Паралельно з відповідями на запитання студенти складають порівняльну таблицю під керівництвом викладача. Наведемо приклад порівняльної табл. 1, яка була складена студентами при ознайомленні зі зворотними дієсловами.

Таблиця 1

Порівняння правил утворення й вживання зворотних дієслів в німецькій та англійській мовах

<p>Die Reflexivverben haben im Deutschen keine Suffixe. Nach solchen Verben stehen Reflexivpronomen im Akkusativ – mich, dich, sich, uns, euch und im Dativ – mir, dir (nur in der 2. und 3. Person Singular). Im einfachen Aussagesatz steht das Pronomen “sich” nach dem Verb. Im Fragesatz steht das Pronomen “sich” vor dem Subjekt, wenn das Subjekt ein Substantiv ist. Das Pronomen “sich” steht nach dem Subjekt, wenn das Subjekt ein Pronomen ist. Im Satz mit dem Modalverb steht das Pronomen “sich” nach dem Modalverb</p>	<p>The reflexive pronouns are formed by adding -self (in the singular) or -selves (in the plural) to the possessive pronouns my, your, our and to the Objective Case of the personal pronouns him, her, it, them. In the function of an object reflexive pronouns correspond to the Ukrainian particle -ся or to the reflexive pronoun собі. They are placed (with or without a preposition) directly after the verb</p>
---	--

Для закріплення нового граматичного матеріалу після укладання таблиці студенти виконують вправи на міжмовні зіставлення. Виконання таких вправ на першому етапі формування граматичних навичок говоріння дає студентам змогу робити самостійні спостереження, узагальнення та висновки щодо вживання нового граматичного явища в ІМ2 та виявити спільне та відмінне з відповідним у ІМ1. Прикладом такої вправи може бути:

Finden Sie in den deutschen und englischen Sätzen die Reflexivverben. Vergleichen Sie den Gebrauch und die Stellung der Reflexivverben in den deutschen und englischen Sätzen. Welche Unterschiede haben Sie bemerkt? Kommentieren Sie sie.

1. Dann duscht sich der Junge kalt und trocknet sich mit dem Handtuch ab.

2. Then the boy takes a shower and dries himself with a towel.

Метою другого етапу формування граматичних навичок говоріння, який у розробленій моделі триває 2–6 занять, є автоматизація мовленнєвих дій з новим граматичним матеріалом. Вправляння студентів у вживанні граматичних явищ в однотипних ситуаціях супроводжується інтерферуючим впливом з боку мов, що контактують, перш за все, з боку ІМ1. На заповігання та подолання інтерференції в процесі автоматизації навичок спрямовані вправи на переклад з елементами аналізу та на переклад, в яких задіяні всі мови, що контактують. Ці вправи поєднуються з вправами загальної системи, що використовуються зазвичай на цьому етапі формування граматичних навичок, за рахунок скорочення формальних вправ. Наведемо приклад вправи на переклад з елементами аналізу:

Übersetzen Sie zuerst ins Deutsche und ins Ukrainische. Beachten Sie die Wortfolge in den deutschen Sätzen.

I usually get up at seven o'clock, make my bed and wash my face and hands with cold water and clean my teeth. Then I do my morning exercises. After that I go to the bathroom, have a bath or take a shower, dry myself with a towel and do my hair. I dress myself and go to school. When I come back home from school I have dinner. After dinner I have a little rest and do my homework.

Haben Sie irgendwelche Schwierigkeiten der Übersetzung gehabt? Vergleichen Sie Ihre Übersetzung mit den Übersetzungen Ihrer Mitstudenten. Bestimmen und analysieren Sie die Ähnlichkeiten und die Unterschiede beim Gebrauch, der Stellung der Satzglieder in den deutschen und englischen Sätzen. Wenn Ihre Übersetzung Fehler enthält, erklären Sie, auf welchem Grunde sie entstanden sind. (Die Studenten können diese Übung als Hausaufgabe machen. Im Unterricht schlägt ein Student seine Varianten der Übersetzung vor und die anderen Mitstudenten hören zu, machen Notizen und kommentieren sie. Die Studenten können auch ihre Varianten des Dolmetschens lesen. Dann mit Hilfe des Lehrers wählen die Studenten die besten Varianten.)

Після вправ на переклад студенти виконують комбіновані вправи, які передбачають вживання нового граматичного явища в однотипних ситуаціях. Специфічною рисою цих вправ є наявність перекладу в їх структурі. Наприклад:

Sehen Sie auf die Fotos und stellen Sie sich vor: Sie arbeiten als Dolmetscher. Am Morgen telefoniert Ihr Freund/ Ihre Freundin, der/die als Reporter für eine Zeitung arbeitet. Er/sie bittet Sie ihm zu helfen, sein/ihr Gespräch mit den Menschen, die auf den Fotos (unten) sind, zu dolmetschen. Inszenieren Sie dieses Gespräch.

(Die Studenten bilden Kleingruppen und besetzen die Rollen. Wenn eine Gruppe die Situation spielt, dolmetscht die andere ihre Aussagen und dann umgekehrt.)

Виконання вправ на переклад є не лише засобом подолання інтерференції, а й способом формування навичок переключення з одного мовного коду на інший, що сприяє забезпеченню професійно орієнтованої спрямованості навчання.

На останньому етапі формування граматичної навички, який відповідає 7–10 заняттям у розробленій нами моделі й має на меті подальшу автоматизацію мовленнєвих дій у різних ситуаціях спілкування, студенти виконують комунікативні вправи, які моделюють реальні ситуації майбутньої професійної діяльності перекладача. Наявність ігрового рольового компонента в цих вправах дає студентам змогу не тільки виконувати різні соціальні ролі та відповідно до них будувати власні мовленнєві висловлювання, а й відчувати себе в ролі перекладача. Прикладом такої вправи може бути:

Sie sind im Fernsehen als Dolmetscher tätig. Sie dolmetschen die Sportprogramme. Morgen nehmen Sie an dem Sportprogramm die berühmten Sportler aus der Ukraine, aus Deutschland und England teil. Das Thema des Sportprogramms ist “Wie muss man richtig seinen Arbeitstag, seine Freizeit planen, um einen großen Erfolg in seinem Beruf zu erreichen?”. Spielen Sie die Situation.

(Die Studenten können diese Übung im Unterricht machen. Im Unterricht bilden die Studenten Kleingruppen und besetzen die Rollen. Wenn eine Gruppe die Situation spielt, dolmetscht die andere ihre Aussagen und umgekehrt.)

Виконання професійно орієнтованих комунікативних вправ забезпечується на цьому етапі за рахунок заміни деяких комунікативних вправ, виконуваних студентами за підручником.

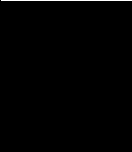

Продемонструємо модульну організацію процесу формування граматичних навичок говоріння в змістовому модулі “Der Arbeitstag” / “Reflexiv-
verben” (табл. 2).

У табл. 2 подано один з можливих варіантів, за яким формування граматичних навичок говоріння відбувається завжди на початку заняття. Однак на практиці на кожному занятті можливі різні варіанти. Вибір варіа-

нта залежить від цілей заняття та від його місця в системі занять. Кількість вправ, запропонованих нами для формування граматичних навичок, збільшується від етапу до етапу.

Таблиця 2

**Модульна організація процесу формування
граматичних навичок говоріння на аудиторних заняттях
з практики усного та писемного мовлення (аудиторні заняття)**

№ заняття	Тема “Der Arbeitstag” / “Reflexivverben”	Зміст роботи над формуванням граматичних навичок
1		ознайомлення з новим граматичним явищем, виконання первинних мовних / мовленнєвих операцій за зразками, з опорою на правило чи без правила
2		автоматизація мовленнєвих дій в однотипних ситуаціях
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11	Модульна контрольна робота	

- – цілеспрямоване виконання вправ для формування граматичних навичок говоріння;
- – цілеспрямоване виконання вправ для формування граматичних навичок говоріння з використанням вправ підсистеми;
- – виконання вправ з метою формування різних складових комунікативної компетенції.

Висновки. Розроблена нами модель організації навчального процесу з формування граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2 у майбутніх перекладачів, а також підсистема вправ як засіб її реалізації були перевірені в ході експериментального навчання.

Література

1. Борисова Н.В. Кредитно-модульна система в організації навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей / Н.В. Борисова // Освіта регіону. – 2006. – № 2. – С. 20–23.
2. Настольная книга преподавателя иностранного языка : справоч. пособ. / [Е.А. Маслыко, П.К. Бабинская, А.Ф. Будько, С.И. Петрова]. – 5-е изд., стереотип. – Мн. : Выш. шк., 1999. – 522 с.
3. Новиков А.М. Методология / А.М. Новиков, Д.А. Новиков. – М. : Синтез, 2007. – 668 с.
4. Спичко Н.А. Образовательная среда в обучении иностранным языкам / Н.А. Спичко // Иностранные языки в школе. – 2004. – № 5. – С. 44–48.